

УДК 330.142:364[332.135:338.43]

DOI: 10.25140/2411-5215-2018-3(15)-103-111

Михайло Щурик

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД (ОСТГ)

Михаил Щурик

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛА В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ ОБЪЕДИНЁННЫХ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ГРОМАД (ОСТГ)

Mykhailo Schuryk

THE ROLE OF SOCIAL CAPITAL IN THE FORMATION OF UNITED RURAL COMMUNITIES (URC)

В Україні розпочалася адміністративна реформа через децентралізацію та формування об'єднання сільських територіальних громад (ОСТГ). Децентралізація та формування ОСТГ, по суті, стало першим кроком державотворчого процесу, який будуватиметься за активної участі громади, громадськості. Для України це стало революційним, досі не звіданим інструментом, який забезпечує перехід від командно-адміністративної до ринкової моделі господарювання. При цьому особливо важлива роль відведена соціальному капіталу як головній продуктивній силі, участь якої в реформуванні набрала неформальні й реальні риси дієвості. У статті проаналізовано залученість соціального капіталу у формуванні та забезпеченні ефективної діяльності об'єднаних сільських територіальних громад. Саме громадяни нині є головними дієвими особами в процесах децентралізації на селі.

Важлива роль відведена в дослідженні вирішенню завдань фінансової достатності ОСТГ. Запропоновано нетипові підходи до вирішення цієї проблеми. Обґрунтовано потребу пошуку власних джерел грошових надходжень за рахунок ресурсів, які є та можуть стати власністю громадян. При цьому ключове місце має бути надане людському ресурсу – соціальному капіталу. Саме громадяни на місцях найкраще знають, який ресурс та які заходи дають змогу зробити громаду фінансово достатньою. Чільне місце відведено дослідженню процесу формування ОСТГ у Львівській області. При цьому ключова роль відведена ученим, науковцям, які розробляють програми реформування сільських населених пунктів. Наукові установи, їхній кадровий потенціал нині є тим соціальним капіталом, який здатний сформувати ОСТГ відповідно до вимог сучасності та запитів громадян.

Значне місце в дослідженні відведено вирішенню завдань кадрового забезпечення, процесів децентралізації та створення ОСТГ. Саме кадри, їхні знання та вміння організувати трансформаційні, децентралізаційні процеси забезпечують успіх у формуванні й розвитку територіальних громад.

У складі ресурсів ОСТГ особлива роль відведена природно-ресурсному потенціалу, який є тим фундаментом, з якого слід розпочати об'єднуючі процеси. Звертається увага на недопущення корумпованості при формуванні процесу управління громадою особами, які мають забезпечувати організацію успішного менеджменту територіальних громад.

Процеси створення ОСТГ мають постійно контролюватися громадянами, бути публічними й прозорими. Саме тоді вдасться значно пізнати роль соціального капіталу в процесі формування й діяльності ОСТГ на селі.

Ключові слова: капітал; громада; кадри; реформування; децентралізація; фінансування; держава.

Бібл.: 7.

В Украине началась административная реформа через децентрализацию и формирование объединённых сельских территориальных громад. Децентрализация и формирование ОСТГ, по существу, стало первым шагом процесса формирования государства, которое строится при активном участии граждан, общественности. Для Украины это стало революционным, неизведанным инструментом, который обеспечивает переход от командно-административной к рыночной модели хозяйствования. При этом особенно важная роль отведена социальному капиталу как главной производительной силе, участие которой в реформировании приобрела неформальные и реальные свойства деятельности. В статье анализируется вовлечённость социального капитала в формировании и обеспечении эффективной деятельности объединённых сельских территориальных громад. Только граждане сейчас являются главными действующими лицами в процессах децентрализации на селе.

Важная роль отведена в исследовании решению задач финансовой достатчности ОСТГ. Предложены нетрадиционные подходы к решению этой проблемы. Обоснована потребность поиска собственных источников денежных поступлений за счёт ресурсов, которые есть и могут стать собственностью граждан. При этом ключевое место должно принадлежать человеческому ресурсу – социальному капиталу. Именно граждане на местах наилучше знают, какой ресурс и какие мероприятия дают возможность сделать громаду финансово достаточной. Ведущее место отведено исследованию процесса формирования ОСТГ во Львовской области. При этом ключевая роль отведена учёным, научным работникам, которыми разрабатываются программы реформирования сельских населённых пунктов. Научные учреждения, их кадровый потенциал сейчас является тем социальным капиталом, который способен сформировать ОСТГ в соответствии с требованиями современности и запросам граждан.

Значительное место в исследовании отведено решению задач кадрового обеспечения процессов децентрализации и формированию ОСТГ. Только кадры, их знания и умения организовать трансформационные, децентрализационные процессы обеспечивают успех у формировании и развитии территориальных громад.

В составе ресурсов ОСТГ особенная роль отведена природно-ресурсному потенциалу, который является тем фундаментом с которого следует начать процессы объединения. Обращается внимание на недопущение коррумпированности при организации процесса управления громадой лицами, которыми обеспечивается менеджмент территориальных громад.

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

Процессы создания ОСТГ должны постоянно контролироваться гражданами, быть публичными и прозрачными. Только за таких условий удастся значительно поднять роль социального капитала в процессе формирования и деятельности ОТГ на селе.

Ключевые слова: капитал; громада; кадры; реформирование; децентрализация; финансирование; государство.
Библ.: 7.

Administrative reform has started in Ukraine through decentralization and the formation of united rural communities. The decentralization and formation of the URC, basically, can be considered as the first step in state-building process, which is being built with the active participation of the community and general public. For Ukraine, this was actually a revolutionary and still unknown instrument that provides a transition from command-administrative management to market-based one. Therefore, especially important role is devoted to social capital as the main productive force, whose participation in the reforming processes has gained informal and real features of effectiveness. The article analyzes the involvement of social capital in shaping and ensuring of the URC effective functioning. Citizens nowadays are the main actors in the processes of decentralization in the countryside.

An important role is assigned to the study of how to solve problems of financial sufficiency of URC. The author proposes non-typical approaches to solution of this problem. Also, the author substantiates the necessity of searching for own sources of income from the resources that are and can become the property of citizens. At the same time, the key part should be given to the human resource - social capital. Specifically, local people are those ones who know best which exactly resource and what measures will be able ensure that community is financially sufficient. The author focuses mainly on the study of URC formation processes in Lviv region. In this context, the key role is assigned to scientists, who are developing programs for rural settlements reforming. Scientific institutions, their personnel potential, basically, represent the social capital that is capable to form URC in accordance with the requirements of the present tense and citizen demands.

A significant place in the study is devoted to the problem solving of personnel provision, decentralization processes and URC's creation. Specifically, the personnel and their awareness of how to foster transformational and decentralization processes can ensure the success of territorial communities' formation and development.

As a part of the URC resources, a special role is devoted to the natural resource potential, which is being the foundation, which could give a push to integration processes. Author draws attention to prevention of corruption while community management is being formed by people who must ensure the organization of territorial communities' successful management.

The processes of URC formation must be public, transparent and constantly monitored by citizens. Thus, it will be possible to significantly increase the role of social capital in the process of URC's formation and its functioning in the countryside.

Keywords: capital; community; personnel; reforming; decentralization; financing; state.

References: 7.

JEL Classification: Q19

Постановка проблеми. Успішне функціонування й перспектива розвитку ОСТГ значною мірою залежить від соціальної активності громадян, належного кадрового забезпечення. Нині, на жаль, дослідженню цих проблем не приділяється достатньої уваги з боку держави та адекватних наукових інституцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальний капітал був, є і буде предметом уваги багатьох відомих вітчизняних та зарубіжних учених. При цьому напрямки дослідження вирізняються надзвичайно багатомірною різновекторністю. Серед вітчизняних науковців людський капітал достатньо повно досліджується В. Гейцем, В. Онищенком, А. Гальчинським, О. Бородіною, В. Тарасевичем, Л. Молдован, М. Зверяковим та багатьма іншими. Серед зарубіжних науковців проблеми капіталу висвітлюють у своїх працях Г. Колодко, Ф. Фукуяма, Р. Патнем, Р. Леонард, Л. Мізес та інші. Посилена увага дослідників до людського чинника в умовах функціонування ринкової моделі господарювання пояснюється високою значущістю соціального капіталу у складі продуктивних сил, які слугують своєрідним локомотивом економічного, соціального розвитку. Сьогодні розвиток у тріаді «суспільство-державо-економіка» залежить від соціального капіталу, від того, чи буде він здатен вивести на шлях зростання і країну, і її економіку [1, с. 4]. Отже, успіху в соціально-економічному розвитку можна досягнути завдяки активним діям людини, громадськості. Активізація соціального капіталу є одним із ключових досліджень, які забезпечать подолання соціально-економічної кризи в Україні. Ігнорування цієї синтенцією спричинило та продовжує спричиняти економічні, соціальні, національні негаразди практично в усіх сферах національної економіки. Імперативна для успішного майбутнього країни національна злагода може бути досягнута не тільки, і не скільки в сесійних залах і високих кабінетах, скільки в процесі повсякденної економічної, соціальної та політичної діяльності мільйонів громадян [2, с. 20].

Особливої значущості набуває соціальний капітал у системі адміністративного управління у зв'язку з впровадженням реформ децентралізації та створенням об'єднаних сільських територіальних громад (ОСТГ). Йдеться про те, що нині при формуванні засад управління мають враховуватися зовнішні та внутрішні екстерналиї при прийнятті рішень щодо форм і прав власності на природні об'єкти, їх обмежень, отримання платежів за володіння природними об'єктами та їх використання, видачі дозволів та ліцензій, вилучення та забруднення природних об'єктів тощо [3, с. 76]. Якщо в дореформенний період ці завдання вирішувались адміністративними методами у високих чиновницьких кабінетах, то нині зазначені функції покладаються на місцеве населення. Йдеться про залученість громад, соціального капіталу в проведенні реформ децентралізації та створенні об'єднаних сільських територіальних громад. Р. Патнем зазначає, що соціальний капітал – це здатність соціальних груп до колективних дій заради досягнення спільної мети [4, с. 34]. Таким чином формується якісно нове ядро державотворення, при якому управлінські функції переходять до рук народу, ОСТГ. По суті, формується нова парадигма соціально-економічного розвитку, в якій реально бере участь кожен сільський мешканець.

Зазначимо, що вченими, проурядовими інститутами, громадськістю досліджуються різноманітні напрямки генези залученості соціального капіталу. Однак механізм участі соціального капіталу в процесах формування об'єднаних сільських територіальних громад, поки що не одержав достатнього публічного висвітлення.

Постановка завдання. Дослідити участь, роль соціального капіталу в процесах формування та функціонування ОСТГ.

Результати дослідження. Участь громадян (сільських жителів) у процесах формування й функціонування ОСТГ, по суті, нині залишається малодослідженою проблемою. Зазначене пояснюється тим, що проголошення незалежності нашої країни, запровадження ринкової моделі господарювання, прагнення України інтегруватись до європейської моделі господарювання здійснювалося в основному шляхом використання методів і принципів командно-адміністративної прорадянської системи. При цьому пересічні громадяни практично не беруть участі в управлінні соціально-економічним розвитком не лише держави загалом, а й територією, на якій вони проживають, працюють тощо. Практично управління соціальним процесом забезпечувались державними чиновниками адекватного рівня й підпорядкування. Саме цим пояснюється індиферентність абсолютної більшості громадян нашої країни до участі в управлінні державою, регіоном, населеним пунктом. Сьогодні, як і в радянський період, декларативно суспільний управлінський процес обмежується виборами до Рад на макро-, мезо- та мікрорівнях.

Проведення адміністративно-територіальних реформ завдяки децентралізації, по суті, є тим ключем, новою моделлю управління, яка радикальним чином має підвищити роль і участь соціального капіталу в процесах проведення територіальних реформ. При цьому кожен громадянин, сільський мешканець особисто отримає свободу соціальних, управлінських дій. Соціальні дії повинні відповідати потенціалу розвитку громади, як певної території, а їх реалізація має бути ефективною як в економічному, соціально-культурному, так і в природоохоронному значенні, оскільки раціональне використання навколишнього природного середовища має очевидний територіальний вимір [5, с. 77]. Дослідження засвідчують, що в доцентралізований період діючі тоді засади управління зазнали значної шкоди не лише економічному, соціально-культурному розвитку, а і призвели до знищення, забруднення, розкрадання природно-ресурсного потенціалу. Останній, на наше переконання, має стати головним, визначальним ресурсом фінансової достатності новостворених ОСТГ. Грошові кошти нині є тим головним чинником, який слід враховувати в процесі формування громад, оскільки фінансова достатність

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

громади слугує критерієм успішної діяльності. Однак сподіватися на те, що грошові надходження забезпечуватися виключно центральними органами влади за рахунок бюджету не слід. Ретроспективні дослідження засвідчують, що державні чиновники часто порушують фінансову дисципліну та не виконують делеговані їм функції. Тому потрібно орієнтуватись на власні джерела фінансування, завдяки використанню наявного на території природно-ресурсного потенціалу.

Виправданним з цього приводу є рішення уряду України про передачу земель Держгеокадастру в комунальну власність ОСТГ. Звісно, що земельні угіддя, водні й лісові ресурси, інші складові природних територій без докладання зусиль громадськості не принесуть одразу очікувані фінансові надходження. Потрібні дії спрямовані на проведення інвентаризації природних ресурсів, встановлення кінцевих бенефіціарів (власників, орендарів) угідь. Важливим є також проведення досліджень ресурсів, які потрібні для розрахунку їхньої якості, стану екології, забрудненості й засміченості тощо.

У цьому випадку йдеться про потребу дослідження ресурсів, які на перспективу стануть потенційним власним джерелом фінансових надходжень.

Однак, на нашу думку, ключова роль у процесі формування ОСТГ належить соціальній складовій. Без конкретної людини, її ентузіазму, знань, створення нових адміністративних утворень не буде можливо. Насамперед це стосується управлінських кадрів, яких нині вітчизняні заклади вищої освіти (ЗВО) не готують. Саме тому трансформаційні перетворення будуть суперечливими, що призведе до загострення соціальних проблем на селі. Значна частина нинішніх управлінських кадрів на місцях очікує скорочення. Тому цілком зрозумілою є поведінка окремих чиновників, які братимуть участь у створенні ОСТГ. Вказане засвідчує про потребу створення компенсаційного фонду для тих осіб, перед якими постає загроза звільнення з роботи.

Процесу проведенню заходів створення об'єднаних сільських територіальних громад має передувати вирішення двох завдань:

- перше – створити фонд соціальному захисту працівників селищних і сільських рад, які на момент формування ОСТГ можуть залишитися без робочого місця;
- друге – сформувати новий, раніше не сформований, механізм підготовки управлінського кадрового потенціалу громади, завдання якого полягатиме в організації належного функціонування місцевої управлінської структури.

Дослідження засвідчують, вирішити зазначені соціальні завдання за допомогою використання єдиних засад, критеріїв не принесе очікуваних позитивних результатів, спираючись при цьому лише на інтуїцію, чинні законодавчі норми тощо. На наш погляд, кожному конкретному випадку необхідно використовувати нетривіальні підходи.

На увагу заслуговує досвід формування ОТГ, який використовується у Львівській області. Тут до створення ОСТГ залучили науковців Інституту регіональних досліджень НАН України. Процесу практичного формування ОТГ передують створення програм, грантів. Йдеться про проведення наукових досліджень формування громад, які в багатьох випадках допомагають не лише досить вдало вибрати засади створення нових адміністративних утворень, а й дають можливість налагодити успішне вирішення соціально-економічних завдань, активізувати участь громадян у громадському житті.

Нині, на жаль, у абсолютної більшості регіонів України науковці не задіяні в розробленні проектів створення ОСТГ. Організаційні функції здебільшого виконують проурядові представницькі органи, що діють при обласних державних адміністраціях. Саме ними зазвичай нав'язується формат, де і з ким об'єднуватися, на яких засадах, за яких умов тощо. Саме ці адміністративні структури нині володіють правом розпоряджатися на власний розсуд коштами, що виділяються для потреб проведення децентралізації з державного й регіонального бюджетів.

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

Ключовим чинником, який визначає характер формування об'єднаних сільських територіальних громад, нині слугують грошові ресурси. При цьому соціальний капітал, людина, її знання, креативність, чесність, порядність, вміння організувати громаду до активної діяльності з метою забезпечення розвитку недооцінюються.

Недосконалим нині залишається механізм формування управлінських кадрів ОТГ. Він полягає передусім у тому, що часто до влади «під тиском зверху» приходять недобросовісні керівники. Про це переконливо засвідчує процвітання хабарництва, кумівства, пріоритетності особистих інтересів над громадськими. Ці та інші недосконалості засвідчують про потребу розробки громадою на засадах прозорості, надійності основних оціночних критеріїв у ролі управлінських кадрів.

Виправданим кроком на цьому шляху стане розробка бізнес-планів, які б охоплювали не лише його бізнесову частину, а й поєднували б у собі збереження та охорону природно-ресурсного потенціалу, екологію, соціальний захист громадян, розвиток сільської інфраструктури, охорону здоров'я, світу, культуру тощо. Бізнес-план (план відновлення й розвитку сільських населених пунктів), на відміну від класичного взірця, повинен бути значно ширшим, комплексним, доступним і зрозумілим для всієї громади. Його розробка, зміст і запровадження мають обов'язково обговорюватись із громадою. Він не повинен бути колуарним, а публічним для всіх членів новоствореної громади. Це означає, що кожен член громади, незалежно від статусу, має мати особисте право на внесення й обговорення своїх пропозицій, поправок, незалежно від соціального статусу індивіда.

Ключова роль при розробці проектів формування ОТГ, як ними зазначалось вище, має бути відведена людському чиннику. Саме громадянин, його позиція та участь у громадському житті є каталізатором спроможності об'єднаних територіальних громад. Окреслене стосується чисельності населення, кількості дітей, наявності економічного потенціалу, обсягу фінансових ресурсів, мережі соціально-культурної сфери [6, с. 149].

Зважаючи на значущість соціального капіталу, важливим у науковому плані є вирішення завдання чисельності громадян, які хочуть об'єднатися в громади. Найбільш часто науковцями пропонується 5-7 тис. осіб. Формування спроможних ОТГ має відбуватися з урахуванням таких критеріїв: чисельність громади не повинна бути меншою ніж 5-7 тис. осіб; питома вага базової дотації – не більше 30 % від суми власних доходів; витрати на утримання управлінського апарату не більше 20 % від обсягу власних ресурсів громади [7]. Оптимальна чисельність громадян дає можливість забезпечити успішність управлінських дій, спрямованих безпосередньо на підвищення віддачі наявного соціального капіталу. Однак у кожному конкретному випадку вирішувати питання чисельності громади потрібно в індивідуальному порядку та рішуче відмовитися від штампів, усереднюючих показників, аналогій тощо. Зазвичай кожна територія, кожен сільський населений пункт, громада мають свої особливості, менталітет, інфраструктуру, ретроспективу розвитку. Слід врахувати також природно-ресурсний потенціал територій, присутність тут промислових і будівельних підприємств, будівництва, переробних виробництв, інших несільськогосподарських суб'єктів діяльності, які причетні до ресурсів, населених пунктів ОТГ. Раніше, як засвідчує аналіз, абсолютна більшість суб'єктів, які здійснювали свою діяльність, використовуючи природно-ресурсний потенціал сільських населених пунктів, не забезпечували адекватну плату за їх використання. Йдеться про ресурси земель сільськогосподарського призначення, водні й лісові угіддя, будівельні матеріали, запаси нафти і газу, інші корисні копалини. Місцеві бюджети, в абсолютній своїй більшості, нині не мають доходів від їхньої діяльності.

Ретроспективний аналіз засвідчує, що експлуатації зазнавали не лише природні місцеві ресурси, а й населення, яке використовується як робоча сила на підприємствах і виробництвах, які функціонували на території сільських населених пунктів. Звісно, цих

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

людей треба включити до складу соціального капіталу, використання котрого слід підпорядковувати інтересам розвитку місцевих територій та потребам новоствореної громади. З цією метою доцільними є проведення досліджень робочої сили на предмет залученості та корисності в процесах, пов'язаних із потребами ОТГ.

Дослідження засвідчують, що частина місцевих кадрів може краще використовувати набуті ними знання для потреб створення й розвитку громади. Більше того, на наше переконання, часто наявних кадрів недостатньо для розв'язання завдань, які ставить перед собою громада. Саме тому об'єктивною виникне необхідність залучати у процеси розвитку громад соціального капіталу зі сторони. Виправданим слід вважати також забезпечення участі в процесі організації ОТГ науковців, які володіють адекватними знаннями менеджменту та є найменш зацікавленими особами, що любіють інтереси тих чи інших осіб. Не секрет, що частина нинішніх управлінських кадрів бере участь у процесах формування лобіювання власних корисливих інтересів та адекватних нині провладних чиновників.

Аналіз участі соціального капіталу в процесах децентралізації, формування ОСТГ засвідчує про наявність тут корупційної складової, зловживань, родинних зв'язків, кумівства тощо.

Особливої шкоди конструктивності процесу формування об'єднань громадян сільських населених пунктів завдають діючі нині провладні структури. Йдеться про районні, обласні ради, адміністрації, котрі на хвилі створення ОСТГ значно розширив свої штати. На нашу думку, зазначені кадрові деструктиви гальмують передачу влади на місцях. Створення ОСТГ має супроводжуватись скороченням чиновницького апарату, який у черговий раз прагне пристосуватися до ініційованих в Україні адміністративно-територіальних змін. Таким чином, створення об'єднаних громад має здійснюватися одночасно зі скороченням чиновницького апарату державних установ, організацій, які представляють діючу владу. Це аксіома, без усвідомлення якої реформа децентралізації буде носити характер імітації, як це має місце до цього часу.

Аналіз засвідчує, що однією з причин владної кадрової вакханалії залишається відсутність прозорості, гласності, інформованості абсолютної більшості соціуму щодо результативності трансформаційних заходів у зв'язку з формуванням ОСТГ. Провладні чиновники хочуть у черговий раз пристосуватися до процесу децентралізації управлінської вертикалі, створюючи при цьому атмосферу своєї незамінності, важливості та значущості. Для усунення цього недоліку потрібне залучення до формування ОСТГ засобів мас-медіа, радіо, телебачення, громадськості тощо.

Ключова роль у проведенні трансформаційних заходів децентралізації має бути відведена керівному апарату управління. Складність полягає в тому, що донині в регіонах не організовано підготовку кадрів – менеджерів, які би знали та володіли необхідними знаннями й особливостями керування громадами.

Найбільш колоритним у складі кадрового управлінського персоналу є керівник – староста ОСТГ, якого обирають громадяни тих населених пунктів, які вирішили увійти до складу об'єднаної громади. На нашу думку, ще до проведення виборів важливим є проведення підготовчих організаційних заходів, які покликані вирішити 2 завдання: перше, полягає в залученні до цього процесу соціального капіталу на прозорих, зрозумілих, мотиваційних засадах. Складність тут може виникнути при визначенні, з ким об'єднуватись і хто представлятиме інтереси села в управлінні громадою. Аналіз засвідчує, що ці завдання часто прагнуть вирішити особи, які любіють власні корисливі інтереси, вдаючись при цьому до популізму, поширенню недостовірної інформації. Користуються вони також старими провладними зв'язками, підкупом тощо. Подолати чинні деструктиви можна завдяки залученню в цей процес громадян, які мають альтер-

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

нативні, власні думки щодо цілей і мети організації ОСТГ. Вирішення другого завдання є тим інструментом, який слугуватиме базисом для першого. Йдеться про створення механізму розрахунку потенціалу села: соціального, ресурсного в розрізі земельних угідь, водних і лісових ресурсів, корисних копалин, стану екології, розміщення в межах територій населеного пункту підприємств промисловості, будівництва, переробних виробництв, культосвітних і дошкільних закладів, шкіл, відпочинкових закладів і санітарно-лікувальних установ тощо. Наведений перелік ресурсного потенціалу далеко не є вичерпним. Завдання же полягає у проведенні конкретних підрахунків, які стосуються встановлення кількісного та якісного складу ресурсного потенціалу, що можна буде використати для потреб фінансового забезпечення громади.

Вирішення завдань обліку ресурсного потенціалу в абсолютній своїй більшості потребує залучення в цей процес кадрів науковців, учених, які володіють адекватними знаннями. Завдяки цьому об'єктивно буде визначено наявний потенціал громади.

Розрахунок потенціалу тієї чи іншої території слід здійснювати на конкурсній основі, залучивши до цього процесу декілька груп осіб, які б доступно й професійно визначили його та одночасно запропонували напрямки використання. Аксіомою другого завдання має бути небажання вирішити проблеми розвитку за рахунок громадян інших населених пунктів, а відшукати власні джерела ресурсів.

Підвищення ролі соціального капіталу в процесах організації ОСТГ, забезпечення поступального їхнього розвитку потребує проведення досліджень на предмет уніфікації управлінських кадрів, об'єднання декількох професій. По суті, йдеться про те, що громади мають самостійно вирішувати завдання по залученню інвестицій, імплементацію новацій, організацію сфери будівництва, житлово-комунального господарства, розвиток нових господарств, виробництво, охорону, збереження та контроль за відтворенням природних ресурсів тощо. Звісно, що перелік завдань, які слід самостійно вирішити ОСТГ, є далеко неповним. Нині нагальною є потреба не на словах, а насправді підвищити роль соціального капіталу в процесах децентралізації та створення об'єднаних громад.

Висновки і пропозиції. Децентралізація та формування нових об'єднаних сільських територіальних громад є однією з найважливіших ключових реформ, які покликані в Україні підвищити роль і місце соціального капіталу. Дослідження засвідчують, що діюча нині модель залученості громадян у відтворювальних соціально-економічних процесах не є достатньо дієвою, оскільки управлінські рішення в абсолютній більшості приймаються централізовано, без достатнього врахування думок громадян. Участь соціального капіталу в процесах прийняття рішень продовжує носити механістичний, низькомотиваційний характер.

Нові засади адміністративної реформи, що реалізуються крізь децентралізацію управління та створення об'єднаних територіальних громад спрямовуються на залучення в соціально-економічні процеси практично усіх громадян. Йдеться про безпосередню, не віртуальну участь соціального капіталу в організації діяльності громади. Особливо це стосується сільських населених пунктів, у яких громадяни не є достатньо залучені в процеси розвитку села і сільських територій. Продовжують мати місце пасивність та індеферентність селян. Створення ОСТГ повинно подолати водорозділ, відчуженість інтересів сільських мешканців та громади.

Дослідження засвідчують, що найбільш складним завданням при формуванні ОСТГ є їх фінансове забезпечення. Як відомо, певну частину фінансових надходжень надає державний і регіональний бюджети. Однак цього недостатньо. Абсолютна більшість діючих нині на селі ОСТГ має фінансуватись за рахунок власних джерел, потенціал яких не є в достатній мірі досліджено. Передусім це стосується соціального капіталу, який мало залучений у процесах вирішення завдань розвитку громади.

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

У групу соціального капіталу включають також осіб, які проживають і працюють у селі та громадян, що трудяться на підприємствах, установах, виробництвах несільськогосподарського профілю. Йдеться про працівників, які працюють поза межами сільських населених пунктів з метою залучення їх до діяльності новоствореної, територіальної громади. У зв'язку з цим доцільним є проведення досліджень, які стосуються встановлення їх фаховості, кваліфікації, соціальної активності, матеріального забезпечення, соціального захисту, активності тощо. Це буде процес організації формування кадрового забезпечення ОСТГ. При цьому особливо важливим є добір кадрів (включаючи управлінські), який має бути прозорим, зрозумілим, неупередженим, безкорисливим, альтернативним тощо. Участь у ньому повинна брати громадськість, а також науковці. Саме соціальний капітал, на наше глибоке переконання, може забезпечити успішне формування й розвиток новостворених територіальних громад, включаючи фінансове забезпечення.

Успішність функціонування ОСТГ значною мірою залежить від залученості в цьому процесі природно-ресурсного потенціалу. Саме громада покликана провести дослідження стану природних ресурсів, які мають бути у власності, підпорядкуванні ОСТГ. Не чиновницькі структури, які зазвичай не мають ніякого відношення до землі, водних, лісових ресурсів, корисних копалин, інших складових природно-ресурсного потенціалу повинні розпоряджатися природними благами, а громадяни, що тут проживають.

Взагалі соціальний капітал, як найважливіший (головний) ресурс успішності формування й розвитку об'єднаних сільських територіальних громад, є динамічною, мінливою категорією, що потребує постійної уваги й підтримки з боку громади та управлінських кадрів ОСТГ.

Список використаних джерел

1. Геєць В. М. Суспільний капітал – одержавленість чи державотворчість? *Економіка України*. 2016. № 8. С. 3–6.
2. Тарасевич В. М. Чверть століття незалежності України: актуальні контексти та імперативи соціально-економічних реформ. *Економіка України*. 2017. № 8. С. 3–13.
3. Буркинський Б., Мартієнко А., Хумарова Н. Інституційні аспекти адміністрування сфери природокористування в Україні. *Економіка України*. 2016. № 1. С. 72–83.
4. Патнем Р. Д., Леонард Р., Нанетті Р. Творення демократії: традиції громадянської активності в сучасній Італії. Київ: Основи 2001. 301 с.
5. De janvry A. Sadoulat, E. Toward a territorial approach to development. *ejADE*. 2007. Vol. 4 (1). P. 66–98.
6. Осадчук Н. В. Дієвість фінансово-спроможних об'єднаних територіальних сільських громад. *Фінансова спроможність об'єднаних територіальних громад: очікування та реальність*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (29-30 листопада 2017 р., Рівне-Луцьк). Рівне: Волинь. Обереги, 2017. 264 с.
7. Оцінка фінансової спроможності 366 ОТГ. URL: <http://decentralization.gov.ua/picj/upload/126-d4337f74537ec0ecf8a900089fe7c305.pdf>.

References

1. Heiets, V. M. Suspilnyi kapital – oderzhavlenist chy derzhavotvorchist? [Public capital – state-owned or state-owned?] (2016). *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy*, 8, 3–6 [in Ukrainian].
2. Tarasevych, V. M. (2017). Chvert stolittia nezalezhnosti Ukrainy: aktualni konteksty ta imperatyvy sotsialno-ekonomichnykh reform [The quarter of the century of Ukraine's independence: the actual contexts and imperatives of socio-economic reforms]. *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy*, 8, 3–13 [in Ukrainian].
3. Burkynskiy, B., Martiienko, A., Khumarova, N. (2016). Instytutsiini aspekty administruvannia sfery pryrodokorystuvannia v Ukraini [Institutional aspects of administration of the sphere of natural resources in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy*, 1, 72–83 [in Ukrainian].

4. Patnem, R. D., Leonard, R., Nanetti, R. (2001). *Tvorennia demokratii: tradytsii hromadianskoi aktyvnosti v suchasniit Italii* [Creation of democracy: the traditions of civic activity in modern Italy]. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].

5. De Janvry A. Sadoulat, E. (2007). Toward a territorial approach to development. *ejADE*, 4 (1), 66–98.

6. Osadchuk, N. V. (2017). Diievist finansovo-spromozhnykh obiednanykh terytorialnykh silskykh hromad [Effectiveness of financially-capable united territorial rural communities]. Proceeding from *Finansova spromozhnist obiednanykh terytorialnykh hromad: ochikuvannia ta realii: Mizhnarodna nauково-praktychna konferentsiia – Financial capacity of the united territorial communities: expectations and realities: International Scientific and Practical Conference* (November 29-30, 2017, Rivne-Lutsk). Rivne: Volyn. Oberehy [in Ukrainian].

7. *Otsinka finansovoi spromozhnosti 366 OTH* [Estimation of financial capacity 366 OTG]. Retrieved from <http://decentralization.gov.ua/picj/upload/126-d4337f74537ec0ecf8a900089fe7c305.pdf>.

Щурик Михайло Васильович – доктор економічних наук, професор, Університет Короля Данила (вул. Є. Коновальця, 35, м. Івано-Франківськ, 76000, Україна).

Щурик Михаил Васильевич – доктор экономических наук, профессор, Университет Короля Даниила (ул. Е. Коновальца, 35, г. Ивано-Франковск, 76000, Украина).

Schuryk Mykhailo – Doctor of Economics, Professor, King Danylo University (35 Konovaltsia Str., 76000 Ivano-Frankivsk, Ukraine).

E-mail: MVS1949@ukr.net